

ШЕЛЯКІНА А. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МОВНІ ЗАСОБИ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ПОБОЖНОСТІ В АМЕРИКАНСЬКІЙ КАРТИНІ СВІТУ

У статті розглядаються паремії, фразеологія американського й британського походження, крилаті вирази, що репрезентують побожність американців, визначено їхню роль у формуванні американської мовної картини світу.

Ключові слова: мовна картина світу, концепт, американська культура.

В статье рассматриваются паремии, фразеология британского и американского происхождения, крылатые выражения, которые отражают набожность американцев, обозначена их роль в формировании американской языковой картины мира.

Ключевые слова: языковая картина мира, концепт, американская культура.

The article considers proverbs, phraseology of British and American origin, quotations that represent piety of Americans, analyses their role in the formation of the American language picture of the world.

Key words: language picture of the world, concept, American culture.

Останнім часом дослідження національних особливостей світосприйняття, менталітету, а також етноспецифіки мовної комунікації, що відбивається в мовній картині світу окремої етнічної спільноти, стає все актуальнішим. У сучасній лінгвістиці мовну картину світу розглядають як концептуалізацію світу, вміщену у мові, яка відображає ключові концепти культури. Існуючи у самосвідомості певної мовної спільноти, мовна картина світу передається завдяки засобам мови наступним поколінням через досвід, накопичений цією спільнотою, особливості світогляду, правила поведінки, спосіб життя, і тому її можна вважати загальнокультурним надбанням.

Проблеми етнолінгвістики і лінгвокультурології все більше стають предметом активного дослідження сучасних науковців. Це підтверджується чисельними працями, які віддзеркалюють національні особливості картин світу української, російської, англійської, німецької, китайської та інших мов. Серед них особливо помітні останні публікації К. В. Багратіон-Мухранської [1], Л. В. Базарової [2], В. М. Богуцького [3], А. В. Босої [4], С. М. Завадської [5], М. А. Курушиної [6], К. Г. Мурашевич [7], О. А. Ткаченко [8], О. В. Яшенкової [9] та ін.

Актуальність порушеного питання підтверджує і той факт, що останнім часом у наукових колах все більша увага приділяється особливостям спілкування носіїв англійської мови, які є представниками тієї чи іншої культури, як-от американської або британської. Про це свідчать наукові доробки С. В. Волкової [10], О. В. Городецької [11], В. О. Дорди [12], І. Колесник [13], Є. В. Михайлової [14], Л. П. Науменко [15], О. С. Чернишенко [16] та ін.

Сьогодні не тільки в Україні, а й у всьому світі, є помітною так би мовити, “американізація” різних сфер суспільного життя, яка проявляється в мові, побуті, масовій культурі, дозвіллі і поведінці людей. Загально відомим є той факт, що багатьом американським громадянам притаманні такі якості, як прагматизм, релігійність, працьовитість, патріотизм, законслухняність тощо. Особливостям американської культури і, зокрема, побожності американців як культурному феномену присвячений чималий науковий доробок, втім, значно менше розвідок сфокусовано на мовних засобах її репрезентації – прислів’ях, приказках, крилатих виразах тощо, які є відображенням національного характеру, тобто способу [життя](#), норм поведінки, [географічного розташування](#), історії, традицій тієї чи іншої етнічної спільноти. З’ясувати місце і роль мовних засобів репрезентації побожності американців у формуванні національно-мовної картини світу США є **метою** статті.

Наукова новизна дослідження полягає в спробі виокремити й дослідити фразеологію американського й британського походження, паремії й крилаті вирази, що вживаються американською спільнотою на позначення її побожності, і з’ясувати їхню роль у формуванні національно-мовної картини світу Сполучених Штатів.

Об’єктом дослідження є релігійний аспект американського лінгвокультурного простору. **Предмет** дослідження – мовні засоби репрезентації побожності в американській лінгвокультурі.

Говорячи про релігійність американців як культурний феномен, слід пам’ятати, що першими колоністами вважаються пілігрими – глибоко побожні люди, поселенці Плімутської колонії. Історія цих шукачів релігійної свободи стала центральною темою історії США, а деякі з традицій – невід’ємною частиною американської культури, наприклад, День Подяки (*Thanksgiving Day*). Від самого початку слово

пiлiгрим мало значення не просто “подорожній, мандрівник”, а “божа людина”, “мученик за істинну християнську віру”. Американці шанують і прославляють своїх пращурів як витривалий та волелюбний народ, який заснував Сполучені Штати, і твердо переконані, що їхня країна знаходиться під господнім заступництвом.

Досліджуючи релігійний чинник у політичному просторі США, О. Романова, зокрема, зауважує на загальновідомій схильності громадян США виявляти свій патріотизм і віру в Бога великою кількістю зовнішньої атрибутики [17]. Так, девіз “В Бога ми віруємо” (“*In God we trust*”) друкується на грошових знаках США, більшість американських громадян сприймає свою країну як Божу (“*God’s own country*”), а президентські промови традиційно закінчуються словами “Нехай Бог поблагословить Америку” (“*God bless America*”). Крім того, в державних школах кожний навчальний день починається з виголошення учнями присяги вірності американському прапорю (*Pledge of Allegiance*). Пройшовши з 1892 р. декілька модифікацій, присяга сьогодні має такі слова: “*I pledge allegiance to the flag of the United States of America, and to the republic for which it stands, one nation **under God**, indivisible, with liberty and justice for all*”. Слова “під Богом” (*under God*) були включені у текст у 1954 р. Тодішній президент США Д. Ейзенхауер на церемонії офіційного підписання нового статуту присяги підтвердив значущість релігійного вірування як важливого складника американської спадщини: „Ми будемо постійно зміцнювати цю духовну зброю, яка завжди буде наймогутнішим ресурсом нашої країни у мирі та у війні” [17:110].

На важливості віри наголошувалося багатьма видатними американцями, серед яких Батьки-засновники (*Founding Fathers*): “*We have staked the future of American civilization upon the capacity of each and all of us to govern ourselves according to the Ten Commandments of God*” (James Madison); “*Of all the dispositions and habits which lead to political prosperity, religion and morality are indispensable*”; “*True religion affords to government its surest support*”; “*It is impossible to rightly govern the world without God and the Bible*” (George Washington); “*The Bible is the best of all books, for it is the word of God and teaches us the way to be happy in this world and in the next. Continue therefore to read it and to regulate your life by its precepts*” (John Jay); “*The general principles on which the fathers achieved independence were the general principles of*

Christianity. I will avow that I then believed, and now believe, that those general principles of Christianity are as eternal and immutable as the existence and attributes of God” (John Adams) [18].

З цих висловів випливає, що міцні релігійні підвалини розглядають як важливе підґрунтя для демократичної системи влади в американському суспільстві. Батьки американської Конституції в статті VI Основного закону США визначили відносини між релігією й політикою: *“Не може вимагатися приналежність до котроїсь релігії як умова, щоб обіймати ту чи іншу посаду або виконувати певні громадські обов’язки в Сполучених Штатах” [19:30].* Крім того, перша поправка до Конституції постулює: *“Конгрес не повинен ухвалювати законів, що запроваджували б будь-яку релігію чи забороняли б вільне відправлення релігійних обрядів” [19:33].* Сукупність цих положень вважається в США гарантією свободи віросповідання, захистом Церкви від втручання держави в її справи.

Віра в бога, його всемогутність та відданість християнській моралі втілена в крилатих виразах відомих державних діячів минулого: *“A virtuous heretic shall be saved before a wicked Christian”* або *“God heals, and the doctor takes the fee”* (Benjamin Franklin); *“The doctrines of Jesus are simple, and tend to all the happiness of man”* (Thomas Jefferson); *“The Bible is the cornerstone of liberty”* (Thomas Jefferson); *“Religion is the basis and foundation of government”* (James Madison).

Американці бачать Бога як вищу сутність, віддалену від людини, яка спрямовує їх у духовному пошуку, підтримує і надає сили. Таке розуміння Бога відображається в прислів’ях *“The mind of man plans his way, but the Lord directs his steps”*; *“Trust in the Lord with all your heart, and do not lean on your own understanding”*; *“In all your ways acknowledge Him, and He will make your paths straight”*; *“Man proposes, God disposes”*, *“Whom the Lord a hand lends, no one in the way stands”* *“[God makes three requests of his children: Do the best you can, where you are, with what you have, now](#)”* та ін.

Для американців Всевишній є також і “вічним двигуном”, рушійною силою, яка спонукає їх до життя: *“Why indeed must God be a noun? Why not a verb – the most active and dynamic of all”* ([Mary](#) Daly); *“Here is God's purpose – for God, to me, it seems, is a verb not a noun, proper or improper”* (Richard Buckminster Fuller) [20].

З концептом Бог в американській лінгвокультурі асоціюється цілий спектр людських емоцій, які знайшли відображення в ідіоматичних висловах та метафоричних переносах: страх – *God forbid* або *heaven forbid* (Боронь Боже!); *put the fear of God in(to) someone* (налякати до смерті); здивування, розпач – *for God's sake* (заради всього святого); сподівання – *God willing* (на все воля Божа); полегшення, заспокоєння – *thank God* (слава Богу!); незадоволення, обурення, страх – *My God!* (оце так-так!); впевненість – *sure as God made little green apples* (безсумнівно); гордовитість або зухвальство – *play God* (удавати з себе Бога) або *God's gift to smb* (ощасливити когось); вдячність Господу за те, що відвів погані події – *There but for the grace of God*; блаженство, щастя – *to be in or get to heaven* або *to be in seventh heaven* (бути на небесах, бути на сьомому небі) тощо [21–22].

Всемогутність Господа і безсилість людини відображено і в ідіомі *an act of God*, яка означає “стихійне лихо, те, що людина передбачити і змінити не може”.

Праведну поведінку описує лексика з метафоричними переносами, як-от *to live sweet* – “жити праведно”; *to come through* – “навернутися до віри”; *A good conscience is a continual Christmas* (В. Franklin) – “Хто чисте сумління має, той спокійно спати лягає” тощо.

Слово *God* в американській лінгвокультурі має низку синонімів, значення яких також демонструє бачення Бога як вищої істоти, як джерела всього живого на Землі: *Creator* (Творець), *Lord* (Господь), *God Almighty* (Боже всемогутній), *Supreme Being* (Всевишній).

Втім, вважаючи себе найпобожнішою нацією у світі, американці були і залишаються дуже прагматичними. Вони поцінують працю, яка є для них засобом отримання матеріальних благ, шляхом до добробуту й успіху. Тому поруч із висловом *God Almighty* у ХІХ столітті з'являється вислів *the almighty dollar* (всемогутній долар). Прислів'я “*God helps those who help themselves*”; “*God gives food but does not cook it*”; “*Put your trust in God, and keep your powder dry*”, які мають значення, близьке до “На Бога сподівайся, а сам не дрімай”, наголошують на необхідності праці, кмітливості людини, на її вмінні заробити. Отже, в ієрархії цінностей середнього статистичного американця такі поняття, як успіх, гроші та час посідають не менш, а іноді й більш важливе місце, ніж релігія. “*Money makes the world go round*” (Гроші правлять світом) говорять вони.

Релігійні метафоричні образи використовуються також для опису інших різноманітних життєвих ситуацій: *hell* (*The last three months have been hell.* – Останні три місяці були справжнім пеклом. *He went through hell during the trial.* – Він пройшов через пекло під час суду. *This firm's gone to hell in a handbasket since the new management took over.* – З того часу, як прийшло нове керівництво, фірма знаходиться у жахливому стані); *Armageddon* (*nuclear Armageddon, ecological Armageddon*); *heaven* (*He would move heaven and earth to get this position.* – Він докладе всіх зусиль, щоб отримати цю посаду); *devil* (*Better a devil you know than a hundred strangers.* – Краще зло відоме, ніж невідоме. *He is a naughty little devil.* – Він маленьке вередливе бісеня. *Between the devil and the deep blue sea.* – Між двох вогнів. *Go to the devil!* – Іди до біса! *Devil's advocate* – Адвокат диявола. *Talk of the devil.* – Про вовка промовка) та ін.

Проаналізовані лексеми та фраземи віддзеркалюють специфіку американської картини світу і відіграють важливу роль у формуванні загальнономовної картини світу, сприяють кращому розумінню особливостей світогляду американців, їхнього менталітету, внаслідок чого розвивається комунікативна компетенція в актах міжкультурної комунікації через адекватне сприйняття і розуміння мови. Крім того, дослідження релігійного аспекту американського лінгвокультурного простору допомагає зрозуміти не тільки глибинні процеси (суспільно-політичні, економічні, культурні), що відбуваються в американському суспільстві, а й ціннісні орієнтації американців – політичні, світоглядні, моральні переконання та принципи поведінки, які можуть формуватися у будь-якій сфері їхньої життєдіяльності, а також критично сприймати американський спосіб життя та його виховні ідеали.

Як слушно зауважує Л. П. Науменко: “*Можливість адаптації американізмів в українській мові або заміна питомо українською лексикою ще вимагає ґрунтовного вивчення й аналізу з урахуванням етноспецифіки американської та української мовних картин світу ...*” [15:90]. Тому наукові розвідки в цьому напрямі є актуальними і перспективними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баґратіон-Мухранська К. В. До використання морально-етичних категорій “добро” та “зло” в українських народних приказках та шотландських баладах / К. В. Баґратіон-Мухранська // *Studia Linguistica.* – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 9–11. 2. Базарова Л. В. Отличительные особенности концепта

“Бог” в різних релігійних напрямках і їх вираження в англійських, російських, татарських і турецьких фразеологічних одиницях [Електронний ресурс] / Л. В. Базарова // Філологічні науки. Вопросы теории и практики. – 2010. – № 2. – С. 19–22. – Режим доступу к ст.: www.Gramota.net/articles/issn_1997-2911_2010_2_04.pdf. 3. *Богущий В. М.* Мовні моделі простору як культурно-національний феномен (на матеріалі української, англійської та іспанської мов) / В. М. Богущий // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 13–23. 4. *Боса А. В.* Культуроніми в художньому тексті: принципи класифікації (на матеріалі англійського художнього роману Надіма Аслама “мапи загублених азкоханів”) / А. В. Боса // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 23–31. 5. *Завадська О. В.* Статус поняття “спецслужби” в українській, російській та англійській лінгвокультурах: лексико-семантичний аналіз / О. В. Завадська // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 48–55. 6. *Курушина М. А.* Мовно-культурна специфіка омонімів українських чарівних казок / М. А. Курушина // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 61–68. 7. *Мурашев К. Г.* Символічність образів природи у китайській класичній пейзажній ліриці / К. Г. Мурашев // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 68–73. 8. *Ткаченко О. А.* “Вічний сон” як семантична група оніричної лексики в різних лінгвокультурах (на матеріалі української, англійської та латинської мов) / О. А. Ткаченко // *Studia Linguistica*. – 2012. – Вип. 6, ч. 2. – С. 73–77. 9. *Яшенкова О. В.* Основи теорії мовної комунікації: [навч. посіб.] / О. В. Яшенкова. – К.: Видав. центр “Академія”, 2010. – 312 с. 10. *Волкова С. В.* Американський фольклор: культура, мова, концептосфера [Електронний ресурс] / С. В. Волкова. – 2009. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009fil/6_volkova.php. 11. *Городецька О. В.* Національно-марковані концепти в британській мовній картині світу ХХ століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. В. Городецька; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 21 с. 12. *Дорда В. О.* Мовна картина світу американських студентів [Електронний ресурс] / В. О. Дорда // *Наук. вісник Волинськ. держ. ун-ту імені Лесі Українки*. – 2010. – № 7. – С. 178–182. – Режим доступу до ст.: www.nbu.gov.ua/Portal/.../Dorda.pdf. 13. *Колесник О. С.* Мовні засоби відображення міфологічної картини світу: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі давньоанглійського епосу та сучасних британських художніх творів жанру фентезі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. С. Колесник; Київськ. нац. лінгвіст. ун-т. – К., 2003. 14. *Михайлова Є. В.* Лінгвокультурологічний підхід у дослідженні англійських біблійних текстів [Електронний ресурс] / Є. В. Михайлова // *Вісник Житомирськ. держ. ун-ту імені Івана Франка*. – № 28. – С. 152–155. – Режим доступу до ст.: www.researchgate.net/publication/29538678. 15. *Науменко Л. П.* Відображення американських бізнесових реалій у мовній картині світу / Л. П. Науменко // *Мовні і концептуальні картини світу*. – 2006. – Вип. 20. – С. 85–90. 16. *Чернищенко О. С.* Ключові цінності британської картини світу та їх вербалізація у суспільно-політичному дискурсі [Електронний ресурс] / О. С. Чернищенко // *Наукові записки*. – 2009. – Серія: “Філологічні науки”. – Вип. 81 (3). – С. 179–188. – Режим доступу до ст.: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/Fil/2009_81_3/statti/39.pdf. 17. *Романова О.* Релігійний фактор у політичному просторі США / О. Романова // *Політ. Менеджмент*. – 2004. – № 5. – С. 107–113.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

18. *US History Quotes About the God and the Bible* [Electronic Resource]. – Access Path: <http://www.uschristianministries.com/us-history-quotes-about-god-and-the-bible/>. 19. *About America: the Constitution of the United States of America with Explanatory Notes*. – [S. l.]: US Information Agency, 2004. – 88 p. 20. *Famous Quotes on Quotations Book* [Electronic Resource]. – Access Path: quotationsbook.com/quote/17249/. 21. *Mc Graw-Hill Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs* [Electronic Resource]. – The McGraw-Hill Companies, Inc., 2002. – Access Path: idioms.thefreedictionary.com/. 22. *Oxford Advanced Learner’s Dictionary of Current English* / ed. by Sally Wehmeier. – Oxford University Press, 2000. – 1540 p.